

ਪਿੰਡ ਖੁਰਦਪੁਰ ਦੇ ਗਦਰੀ ਸ਼ਹੀਦ

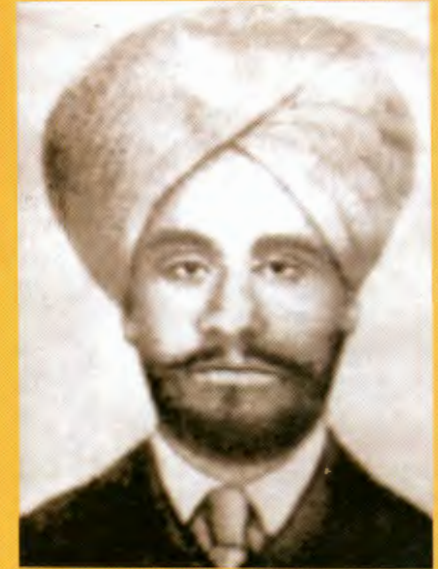
ਤੁਸਾਂ ਸਾਡੀ ਮੌਤ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪਾਵਣੈ,
ਤੇ ਤੁਸਾਂ ਕਰਨਾ ਏ ਹੁਣ ਇਹ ਫੈਸਲਾ।
ਕਿਸ ਲਈ ਜਾਨਾਂ ਅਸਾਂ ਸਨ ਵਾਰੀਆਂ,
ਕਿਉਂ ਅਸੀਂ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਆਖੀ ਅਲਵਿਦਾ।
ਸਮੇਂ ਦੇ ਹੋਠਾਂ ਦੀ ਫਰਕਨ ਹੋ ਤੁਸੀਂ,
ਅਸੀਂ ਤੇ ਨਿਰ-ਸ਼ਬਦ ਬੇ-ਆਵਾਜ਼ ਹਾਂ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਤਪਸਰ ਸਾਹਿਬ ਬਖ਼ੂਹਾ
ਖੁਰਦਪੁਰ, ਜਲੰਧਰ

ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ

ਭਾਈ ਰੰਗਾ ਸਿੰਘ

ਸੰਪਾਦਕ: ਚਰੰਜੀ ਲਾਲ ਕੰਗਣੀਵਾਲ

ਬੀਬੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਵਿਚਕਾਰ ਖੜ੍ਹੀ
ਉਧਮ ਕੌਰ, ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਨਿਰਜਨ ਕੌਰ (1914)

ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨਾਲ (1913)

ਪਿੰਡ ਖੁਰਦਪੁਰ ਦੇ ਗ਼ਦਰੀ ਸ਼ਹੀਦ

ਸੰਪਾਦਕ:
ਚਰੰਜੀ ਲਾਲ ਕੰਗਣੀਵਾਲ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:
ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਪਸਰ ਸਾਹਿਬ ਬਖੂਹਾ,
ਪਿੰਡ ਖੁਰਦਪੁਰ, ਜਲੰਧਰ

PIND KHURDPU DE GHADRI SHAHEED

Edited: By

Charanji Lal Kangniwal

C/o Desh Bhagat Yadgar Hall, Jalandhar

Mb: 97806-02066, 0181-2458224

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ : 2015

ਮੁੱਲ : 30/-

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :

**ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਪਸਰ ਸਾਹਿਬ ਬਖੁਰਾ,
ਪਿੰਡ ਖੁਰਦਪੁਰ, ਜਲੰਧਰ**

ਸ਼ਬਦ ਜੜਤ:

ਵੈਕ ਕੰਪਿਊਟਰਜ਼, ਜਲੰਧਰ ਫੋਨ: 0181-2239181

ਛਾਪਕ:

5ਆਬ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਜਲੰਧਰ ਮੋਬਾਇਲ: 98140-87063

ਇਸੇ ਕਲਮ ਤੋਂ:

- ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਾ ਵੰਸੀ ਰਾਮਗੜੀਆ ਸੰਗਰਾਮੀਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ
- ਬੱਬਰ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ : ਸਮਕਾਲੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼
- ਗ਼ਦਰੀ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ ਦੀ ਜੀਵਨੀ
- ਜੀਵਨ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਗ਼ਦਰੀ ਬਾਬਾ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੁਸਾਂਝ
- ਜੀਵਨੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਪੰਡਿਤ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਲਾਲ
- ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਦੀ ਛਾਉਣੀ : ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ
- ਗ਼ਦਰ ਲਹਿਰ ਦਾ ਮਹਾਂ ਨਾਇਕ : ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ
- ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਯਾਦਗਾਰ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧਵਾਂ
- ਗ਼ਦਰੀ ਬਾਬਾ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਠੱਠੀਆਂ: ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਹੱਥ ਲਿਖਤਾਂ

ਤਤਕਰਾ

○ ਕੁੱਝ ਸ਼ਬਦ	4
○ ਗ਼ਦਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਮਾਣਮੱਤੀ ਜੋਮਣ ਭੋਇੰ ਖੁਰਦਪੁਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ	5
○ ਗ਼ਦਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡ-ਖੁਰਦਪੁਰ	9
○ ਖੁਰਦਪੁਰ ਦੇ ਗ਼ਦਰੀ ਸ਼ਹੀਦ	20
○ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਭਾਈ ਮੰਨੀ ਸਿੰਘ (ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ!	32
○ ਭਾਈ ਰੰਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਸ਼ਹੀਦ'	42
○ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖੁਰਦਪੁਰ	44

ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖੁਰਦਪੁਰ

ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ 1 ਅੱਸੂ, 1939 ਬਿਕਰਮੀ (15 ਸਤੰਬਰ, 1882 ਈ.) ਨੂੰ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਆਦਮਪੁਰ ਲਾਗੇ, ਜਲੰਧਰ-ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਸੜਕ 'ਤੇ ਪੈਂਦੇ ਪਿੰਡ ਖੁਰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਪ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ ਸੀ। ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਚੰਗੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਵਾਲਾ ਕਿਸਾਨ ਸੀ ਜੋ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਦਮਪੁਰ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨੇ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਕੂਲੇ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਬੜੀ ਧੂਮ-ਧਾਮ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸਮੇਂ ਬਰਾਤ ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਸੀ। ਪਰ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਆਦਮਪੁਰ ਦੇ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਮਿਡਲ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਏ। ਫੌਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਦੌਰਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਪਿੰਡ ਨੁਰਪੁਰ ਦੀ ਬੀਬੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਨਾਲ ਹੋ ਗਈ। 1905 ਦੇ ਆਖਰ 'ਤੇ ਆਪ ਫੌਜ 'ਚੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਕੇ ਪਿੰਡ ਆ ਗਏ।

ਫੌਜ 'ਚ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਬਾਅਦ ਆਪ ਨੇ 'ਬਾਹਰ' ਜਾਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ। ਅਪ੍ਰੈਲ 1906 ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਕਲਕੱਤਾ ਤੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਫੜਿਆ ਤੇ ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਜੂਨ 1906 ਵਿਚ ਵੈਨਕੂਵਰ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਆਪ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਲੱਕੜ ਮਿੱਲ 'ਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਜਨਵਰੀ 1908 ਵਿਚ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਆਪ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਥਾਪੇ ਗਏ। ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 28 ਜੂਨ, 1908 ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ। ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਤਿਖੀਵਿੰਡ ਨੇ ਵੀ ਆਪ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਸੀ।

ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝਦੇ। ਇਸੇ ਲਈ ਆਪ ਜੀ.ਡੀ. ਕੁਮਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਈ, ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਾਲੀ ਜਥੇਬੰਦੀ 'ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ' ਦੇ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਰਹੇ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ 'ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਇੰਡੀਆ ਲੀਗ' ਬਣੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਇਸ ਦੀ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣੇ। ਆਪ 'ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਆਫ ਕਨੇਡਾ' ਦੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਦਰਅਸਲ, ਆਪ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ

ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੀ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ 'ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਆਫ ਕਨੇਡਾ' ਦਾ ਇੱਕ ਸਪੈਸ਼ਲ ਸੈੱਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਅਕਤੂਬਰ-ਨਵੰਬਰ 1908 ਵਿਚ ਕਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਨੇਡਾ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਬਰਿਟਿਸ਼ ਹਾਂਡਰਾਸ ਭੇਜਣ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਰਚੀ। ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਕਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਸਾਜਿਸ਼ ਨੂੰ ਫੇਲ੍ਹ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ।

ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਮਾਉਣ ਲਈ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਥੱਲੇ 'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਾਈਨਿੰਗ ਐਂਡ ਟ੍ਰਸਟ ਕੰਪਨੀ' ਬਣਾਈ। ਇਹ ਕੰਪਨੀ 23 ਨਵੰਬਰ, 1908 ਨੂੰ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਕੰਪਨੀ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਦੇ ਸਰਮਾਏ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਹਰ ਸ਼ੇਅਰ ਦੀ ਕੀਮਤ ਇੱਕ ਡਾਲਰ ਸੀ। ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਨਾਰਥ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਪੱਚੀ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦੀ 172 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੀ। 'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਾਈਨਿੰਗ ਐਂਡ ਟ੍ਰਸਟ ਕੰਪਨੀ' ਨੇ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਦੇ ਕੇ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ 'ਚ ਸੋਨੇ ਦੀ ਖਾਣ ਦੇ 25% ਸ਼ੇਅਰ ਵੀ ਖਰੀਦ ਲਏ। ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ 'ਚ 'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਾਈਨਿੰਗ ਐਂਡ ਟ੍ਰਸਟ ਕੰਪਨੀ' ਦੇ ਸ਼ੇਅਰ ਵੇਚਣ ਲਈ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 1909 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਭੇਜਿਆ। ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ। ਆਪ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਅਰ ਵੇਚਣ 'ਚ ਭਾਰੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਕਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 1908 ਵਿਚ ਬਣਾਏ 'ਸਿੱਧੇ ਸਫਰ' ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਾਰਨ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਆਵਾਸੀ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਨੇਡਾ 'ਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਗਵਾ ਸਕਦੇ। ਕਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ ਲੈ ਆਉਣਗੇ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਪੱਕੀ 'ਹਿੰਦੂ ਕਲੋਨੀ' ਬਣਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਣਗੇ। ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਆਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕਨੇਡਾ 'ਚ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਸਣੇ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਚਾਲ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਨੇਡਾ 'ਚ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਕਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਨਾ ਮੰਗਵਾ ਸਕਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ, ਕਨੇਡਾ, ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਆਵਾਸੀ ਕੁਝ ਸਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਨੇਡਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਣਗੇ। ਪਰ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਲੀਟੈਂਟ ਸਾਥੀ ਕਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਅਸਲੀ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕਰ ਕੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਰੋਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ

ਸਨ। ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਨਸਲਵਾਦੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪਰਿਵਾਰ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਲਈ 28 ਅਕਤੂਬਰ, 1909 ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ 'ਐਂਮਪਰਿਸ ਆਫ ਇੰਡੀਆ' ਨਾਂ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਫੜਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਵੈਨਕੂਵਰ ਬੈਠੇ ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਨੇ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਘਰੇਲੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਮੰਤਰੀ ਮਿਸਟਰ ਕੋਰੀ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਭੇਜੀ ਕਿ ਵੈਨਕੂਵਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਗਰੰਥੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਨੇ ਡਰ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੜਕਾਏਗਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾਏਗਾ। ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਨੇ ਮਿਸਟਰ ਕੋਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਕਿ, “ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪਿਛਲੇ ਲਗਭਗ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤੋਂ ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰੇਗਾ।” ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਨੇ ਮਿਸਟਰ ਕੋਰੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ 'ਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇੱਥੋਂ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਫੌਰਨ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਨੇ ਮਿਸਟਰ ਕੋਰੀ ਨੂੰ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੁਲੀਆ ਵੀ ਲਿਖ ਭੇਜਿਆ ਕਿ “ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ ਲਗਭਗ 28 ਸਾਲ, ਕੱਦ ਤਕਰੀਬਨ 6 ਫੁੱਟ, ਭਾਰ 170 ਪੌਂਡ ਦੇ ਨੇੜੇ, ਦਾੜ੍ਹੀ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਚੇਚਕ ਦੇ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੇ ਦਾਗ ਹਨ।” ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਚੁਕੰਨੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਠਹਿਰਨ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਕਰੜੀ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖੀ ਸੀ।

ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਤੋਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ, ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਵੀ ਮਈ, 1910 ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਕਨੇਡਾ ਆਉਣ ਲਈ 1911 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਕਲਕੱਤਾ ਤੋਂ ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਫੜਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਲਕੱਤੇ, ਰੰਗੂਨ ਅਤੇ ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਤੋਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਪਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਵੇਚਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਾਨਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਖਰੀਦ ਲਈਆਂ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਐਸਾ ਫੜਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਵੈਨਕੂਵਰੋਂ ਹੋ ਕੇ ਸਾਨਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਵੈਨਕੂਵਰ ਉਤਰਨ ਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਤਰਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਸਾਨਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। ਉੱਥੇ ਵੀ ਅਮਰੀਕਨ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਤਰਨ

ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਾਪਸ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਵਾਪਸੀ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਸੀਆਟਲ 'ਚ ਉਤਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇੱਥੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਤਰਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਖੱਜਲ-ਖੁਆਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਨੋਂ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਪਸ ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤਾਰਕਨਾਥ ਦਾਸ, ਜੀ.ਡੀ. ਕੁਮਾਰ, ਹੁਸੈਨ ਰਹਿਮ ਅਤੇ ਬਾਬੂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹਰੀ ਵਰਗੇ ਸਾਥੀ ਕਨੇਡਾ-ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਰੱਖ ਰਹੇ ਸਨ।

ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਰੁਕੇ ਰਹੇ। ਆਖਰ ਦਸੰਬਰ ਵਿਚ ਉਹ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਟਿਕਟ ਖਰੀਦਣ 'ਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ। ਗਿਆਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਤ ਮਹਾਂਸਾਗਰ ਨੂੰ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ 21 ਜਨਵਰੀ, 1912 ਨੂੰ ਉਹ ਸੀ.ਪੀ.ਆਰ. ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ‘ਮੈਂਟੇਈਗਲ’ ਰਾਹੀਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਪੁੱਜੇ। ਸੱਤ ਸੌ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਸਮੁੰਦਰ ਕੰਢੇ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਨੇਡਾ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਤਰਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਨਿੱਕੀਆਂ ਧੀਆਂ, ਚਾਰ ਸਾਲ ਦੀ ਉਧਮ ਕੌਰ ਅਤੇ ਭਰ ਦੀ ਨਰੰਜਣ ਕੌਰ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਦੋਨਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਡਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਦੇ ਆਰਡਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਪਰ ਦੋਨਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਉੱਤੇ ਛੱਡਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ 200 ਡਾਲਰ ਕੈਸ਼ ਅਤੇ ਦੋ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਸੌ ਸੌ ਡਾਲਰ ਦੇ ਬੈਂਡ ਰਖਵਾਏ ਗਏ। ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼-ਨਿਕਾਲੇ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੁਕੱਦਮਾ ਲੰਮਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ।

ਸੰਨ 1911 ਵਿਚ 11932 ਚੀਨੀ ਅਤੇ 2986 ਜਾਪਾਨੀ ਇਮੀਗ੍ਰੇਂਟ ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 1037 ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਆਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਸੀ ਕਿ ਚੀਨੀ ਅਤੇ ਜਾਪਾਨੀ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਈਅਤ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਲਤਨਤ ਦੇ ਬਾਸ਼ਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਟੱਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਨੇਡਾ 'ਚ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਆਵਾਸੀ ਨਰਮ ਖਿਆਲਾਂ ਵਾਲੇ ਧੜੇ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਕੇ ਮਿਲੀਟੈਂਟ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਧੜੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਧੜਾ ਤਕੜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਆਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਰੋਹ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਕਰ ਕੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਨੇ ਕਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਦੋਨੋਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਹਿਮ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ

ਦੇ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।¹⁰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ 3 ਜੂਨ, 1912 ਨੂੰ ਦੋਨੋਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਹਿਮ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਅਦਾਲਤ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਲਈ ਜਿੱਤ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਟੱਬਰਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਲਈ ਰਾਹ ਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ।

ਨਵੰਬਰ-ਦਸੰਬਰ 1911 ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਟੱਬਰਾਂ ਨਾਲ ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਫਸੇ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਥੱਲੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਚਾਰ ਮੈਂਬਰੀ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਔਟਵਾ ਕਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ, ਪਰਿਵਾਰ ਮੰਗਵਾ ਸਕਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਲੈਣ ਲਈ ਫਰਿਆਦ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਵਫ਼ਦ 25 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਔਟਵਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ। ਵਫ਼ਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰ 27 ਅਤੇ 29 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਘਰੇਲੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਰੌਬਰਟ ਰੌਜਰਜ਼ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸੀ। ਫੇਰ ਇਹ ਵਫ਼ਦ 15 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਮਿਸਟਰ ਰੌਬਰਟ ਰੌਜਰਜ਼ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ।¹¹ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਮੁੜ ਆਏ ਸੀ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਟੱਬਰ ਮੰਗਵਾ ਸਕਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ।

ਕਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਨਸਾਫ ਨਾ ਮਿਲਨ ਕਾਰਨ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਆਵਾਸੀ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਸਨ। ਸੰਨ 1912 ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਗਲਾ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣ ਲਈ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਆਖਰ 'ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਇੰਡੀਆ ਲੀਗ' ਅਤੇ 'ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ' ਵੱਲੋਂ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ 27 ਦਸੰਬਰ 1912 ਨੂੰ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਇੱਕ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਬਰਤਾਨਵੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਪੱਖ-ਪਾਤੀ ਅਤੇ ਨਸਲਵਾਦੀ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਕਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਪਾਉਣ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਆਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਟੱਬਰ ਮੰਗਵਾ ਸਕਣ ਦਾ ਹੱਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਮਕਸਦ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਉਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਹ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ 'ਯੋਗ' ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਥੱਲੇ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਦਸੰਬਰ ਅਤੇ ਜਨਵਰੀ (1913) ਮਹੀਨੇ ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਅਤੇ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਚ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਡੈਲੀਗੇਟਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਬਾਰੇ ਬਹਿਸ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਨਰਮ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਹੋਈ।¹² ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਨੇਡਾ-ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਤਾਂ ਬੜਾ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਆਪਣੇ

ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਰ ਰੱਖਦੇ ਸੀ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਆਵਾਸੀ ਇਹ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਐਸੇ ਲੀਡਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਥੱਲੇ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਨੇਡਾ 'ਚ ਹੋ ਰਹੇ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜ ਦਾ ਅਸਲੀ ਚਿਹਰਾ ਨੰਗਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਆਖਰ 22 ਫਰਵਰੀ, 1913 ਨੂੰ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਵੈਨਕੂਵਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਥੱਲੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਈ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਚੋਬਦਾਰ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ ਵਜੋਂ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਸੀਹਰਾ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ।

ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਥੱਲੇ ਇਹ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ 14 ਮਾਰਚ, 1913 ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰੋਂ ਚੱਲਿਆ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਪੁੱਜਾ। ਉੱਥੇ ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਸੈਕਟਰੀ ਆਫ਼ ਸਟੇਟ ਫਾਰ ਇੰਡੀਆ' ਅਤੇ 'ਸੈਕਟਰੀ ਆਫ਼ ਸਟੇਟ ਫਾਰ ਕਲੋਨੀਅਲ ਆਫ਼ਿਸ' ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ 14 ਮਈ, 1913 ਨੂੰ ਸਿਰਫ 'ਅੰਡਰ ਸੈਕਟਰੀ ਆਫ਼ ਕਲੋਨੀਅਲ ਆਫ਼ਿਸ' ਸਰ ਜੌਹਨ ਐਂਡਰਸਨ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਮਦਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ। ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਬਰਿਟਸ਼ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਬੜਾ ਦਿਲ-ਢਾਊ ਅਤੇ ਜ਼ਲੀਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਰਖੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ 28 ਮਈ, 1913 ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਉਹ ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ ਪੈਰਿਸ ਅਤੇ ਮਾਰਸੇ ਰੁਕੇ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਸ਼ਿਆਮ ਜੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਮਾ ਵਰਗੇ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ।¹³

ਮਦਰਾਸ ਅਤੇ ਬੰਬਈ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ 6 ਜੁਲਾਈ, 1913 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਪੁੱਜੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ 'ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ', 'ਆਰੀਆ ਪੱਤਰਕਾ', 'ਪੰਜਾਬੀ' ਅਤੇ 'ਦੇਸ਼' ਵਰਗੀਆਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਨੇ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਉਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਛਾਪੇ।¹⁴ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਕੇ 'ਫਰਿਆਦ' ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ 18 ਅਗਸਤ, 1913 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਬਰੈਡਲੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸੱਦੀ। ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰਫ ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦਾ ਸਿਹਰਾ, ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸੈਕੁਲਰ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਡੈਲੀਗੇਟ, ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਬਰੈਡਲੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਬਾਲੇ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੌਜੀ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਤੇਈਵੀਂ ਸਿੱਖ ਪਾਇਨੀਅਰ ਦੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਅੰਬਾਲਾ ਛਾਉਣੀ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਾਉਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾ ਵੜਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।¹⁵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਮੁਕਾ ਕੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ 13 ਸਤੰਬਰ, 1913 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਏ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚ ਹੋਈਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਆਵਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਲੋਕ ਸਵਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਬਰਤਾਨਵੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੁਕਵਾਉਣ ਲਈ ਕੀ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ? ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਜ਼ਲੀਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ 'ਚ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਲਈ ਲੰਡਨ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਣ ਦੌਰਾਨ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, "... ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਾਮਰਾਜ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਪ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੰਡਲ ਮਾਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਸਿਰ ਕੰਡਿਆਂ 'ਤੇ ਰਗੜਿਆ ਜਾਵੇ।"¹⁶

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਮਾਈਕਲ ਓਡਵਾਇਰ ਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜ ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖਾਂ 'ਚ ਆਈ ਇਹ ਸਿਆਸੀ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਸਿੱਖ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜ ਦੀ ਗੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਫੌਜੀ ਭਰੀਤ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵਾਲਾ ਸੂਬਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਂਪਦਿਆਂ ਓਡਵਾਇਰ ਨੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਵਾਰਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਓਡਵਾਇਰ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "... ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ 'ਚ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਐਸੇ ਬੰਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਾਦਾਰੀ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੀ ਸੁਰ ਬਦਲ ਗਈ। ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹ ਧਮਕੀਆਂ ਭਰੇ ਭੜਕਾਊ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇਣ ਲੱਗੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਡੈਲੀਗੇਟਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਖ਼ਤ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਵਾਂਗਾ..."¹⁷

ਓਡਵਾਇਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਨ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਲੰਡਨ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲਣ। ਪਰ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ

ਹੁਰੀਂ ਇਹ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਸਲ ਮਕਸਦ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅਤੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕਰ ਕੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਹ ਨੂੰ ਪਰਚੰਡ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾਉਣਾ ਸੀ। ਓਡਵਾਇਰ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ: "... ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਗਦਰ ਦਾ ਤੂਫਾਨ ਉੱਠਿਆ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨ ਬੰਦੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ, ਪਰ ਲੁਕਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਗਾਵਤ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।"¹⁸ ਓਡਵਾਇਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ: "... ਭਾਵੇਂ ਉਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਐਡਵਾਂਸ ਏਜੰਟ ਸਨ।"¹⁹

ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ 18 ਸਤੰਬਰ, 1913 ਨੂੰ ਸ਼ਿਮਲੇ ਗਏ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਬਲਿਕ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ। ਉੱਥੇ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਮਾਈਕਲ ਓਡਵਾਇਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ।²⁰ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਅਤੇ ਨਿਡਰਤਾ ਨਾਲ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਆਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਕੇਸ ਮਾਈਕਲ ਓਡਵਾਇਰ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਓਡਵਾਇਰ ਨਾਲ ਮੁਲਕਾਤ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਿਰ ਉਠਾ ਕੇ ਅਤੇ ਓਡਵਾਇਰ ਦੀ ਅੱਖ 'ਚ ਅੱਖ ਪਾ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਓਡਵਾਇਰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਐਸੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੀਣ-ਭਾਵ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਛੋਟਾ ਨਾ ਸਮਝਦਾ ਹੋਵੇ। ਓਡਵਾਇਰ ਨੂੰ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਓਡਵਾਇਰ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਚ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ: "... ਅਤੇ ਇਸ ਤੀਸਰੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਇੱਕ ਖਤਰਨਾਕ ਇਨਕਲਾਬੀ ਵਰਗੇ ਜਾਪਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਵਾਇਸਰਾਏ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਇਸਰਾਏ ਕੋਲ ਭੇਜਦਿਆਂ ਮੈਂ ਵਾਇਸਰਾਏ ਨੂੰ ਇਸ ਤੀਸਰੇ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣ ਲਈ ਆਖਿਆ।"²¹

ਸ਼ਿਮਲੇ ਵਿਚ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਵਾਇਸਰਾਏ ਲਾਰਡ ਹਾਰਡਿੰਗ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੇ।²² ਉਸ ਨੇ ਸਿਵਾਏ ਹਮਦਰਦੀ ਜਤਨਾਉਣ ਦੇ ਕੋਈ ਠੋਸ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ। ਸ਼ਿਮਲੇ ਤੋਂ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ 5 ਅਕਤੂਬਰ, 1913 ਨੂੰ ਲਾਇਲਪੁਰ ਵਾਪਸ ਪੁੱਜਾ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਾਲਸਾ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ 'ਚ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ। ਲਾਇਲਪੁਰ 'ਚ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਕਾਇਮ ਹੋਈ। ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਦੀ ਕੰਧ ਢਾਹੁਣ ਦੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ 1913-14 ਦੌਰਾਨ ਮੋਰਚਾ ਲਗਾਉਣ 'ਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ। ਲਾਇਲਪੁਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜੇ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਭਾਈ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਇੱਥੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਏ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਇਮੀਗ੍ਰੇਟਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ। ਭਾਈ

ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਅਕਤੂਬਰ ਮਹੀਨੇ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਚ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ।

ਅਕਤੂਬਰ ਮਹੀਨੇ ਹੋਈਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਕੰਮ ਆਫੀਸੀਅਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਡੈਲੀਗੇਟਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠਿਆਂ ਜਾ ਇਕੱਠਿਆਂ ਇਕੱਠਿਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀਆਂ। ਇਹ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਗਾਜ਼ੀਆਬਾਦ ਅਤੇ ਕਰਾਚੀ 'ਚ ਹੋਈਆਂ। ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ 'ਚ ਕੀਤੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸਾਊਥ ਅਫਰੀਕਾ ਅਤੇ ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖੁਫ਼ੀਆ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਵੀ ਗਏ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ 'ਅਮੀਰ' ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਆਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਪਾਵੇ। ਪਰ 'ਅਮੀਰ' ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਦਖਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕਨੇਡਾ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ 'ਚ ਕੋਈ ਅਫਗਾਨ ਨਾਗਰਿਕ ਨਹੀਂ ਸੀ।²³ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ 'ਚ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ।

ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਥੱਲੇ ਗਏ ਇਸ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਮੰਗਵਾ ਸਕਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਮਦਦ ਨਾ ਮਿਲੀ। ਪਰ ਮੀਡੀਏ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨੇੜਿਉਂ ਵੇਖ ਅਤੇ ਸਮਝ ਸਕੇ। ਪਰ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁਝ ਲੀਡਰਾਂ ਅਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਵੀ ਹੋਈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਲੀਡਰ ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੋਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ "... ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹੈ।"²⁴ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪ੍ਰਸਤ ਨਪੁੰਸਕ ਜਥੇਬੰਦੀ 'ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ' ਤੋਂ ਬੜਾ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਏ। ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਐਸੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਪ੍ਰਸਤੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰ ਸਕੇ। ਕਨੇਡਾ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਨੂੰ ਖਤ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਡਟ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਕਰੋ ਅਤੇ 'ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ' ਦੀ ਸਾਖ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿਓ।²⁵ ਇਸ ਖਤ ਵਿਚ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਹੈਡਕੁਆਟਰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਐਸਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਰਾਹ ਪਵੇ।²⁶

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਕਨੇਡਾ ਨੂੰ ਵਾਪਸੀ ਸਫ਼ਰ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਾਪਾਨ ਵਿਚ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਇਆ। ਮੌਜ਼ੀ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ 'ਤੇ ਉਹ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਉੱਤੇ ਜਾ ਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਰਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਤੇ ਅਗਲਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਉਹ ਭਾਈ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦੁਆਇਆ ਕਿ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।²⁷ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਭਾਈ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਰਕਤ ਉੱਲਾ ਨਾਲ ਯੋਕੋਹਾਮਾ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ 'ਤੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਮਿਲੇ। ਇੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗ਼ਦਰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਲਿਟਰੇਚਰ ਵੰਡਿਆ।²⁸ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਕਨੇਡਾ ਪੁੱਜਣ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵੱਖਰੇ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ 19 ਮਈ, 1914 ਨੂੰ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਪੁੱਜ ਗਏ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਚ ਤਕਰੀਰ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਪਣੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੋ ਆਖਿਆ ਕਿ, "... ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਐਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਕੌਮ ਦੇ ਹੋਰ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਸਵਾਲ ਝੁੱਟੇ ਹੀ ਹਲ ਹੋਣਗੇ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹਲ ਹੋਵੇਗਾ..."²⁹

ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਬਣੀ ਪੰਦਰਾਂ ਮੈਂਬਰੀ 'ਸ਼ਿਅਰ ਕਮੇਟੀ' ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੜਾਈ ਲੜੀ। ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਅਗਲੀ ਕਿਸ਼ਤ 11 ਜੂਨ ਤਕ ਤਾਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਜੇ ਇਹ ਕਿਸ਼ਤ ਮੌਕੇ ਸਿਰ ਨਾ ਤਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੇ ਫੁੰਡਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲਏ ਹਾਲ ਵਿੱਚ 31 ਮਈ ਨੂੰ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ। ਪੰਜ-ਛੇ ਸੌ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਮਦਰਦ ਗੋਰਿਆਂ ਨਾਲ ਹਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸਟੈਨੋਗਰਾਫ਼ਰ ਨਾਲ ਹਾਲ ਵਿਚ ਪੁੱਜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ। ਹਾਲ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਾ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਟੈਨੋਗਰਾਫ਼ਰ ਨੂੰ ਲਿਖਵਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਮਾਈਕਲ ਓਡਵਾਇਰ ਦੇ ਵਾਇਸਰਾਏ ਲਾਰਡ ਹਾਰਡਿੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਤੋਂ ਕਦ ਡਰਨ ਲੱਗੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਭਾਸ਼ਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, "ਹੁਣ ਵਾਲਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਉਹ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜਾ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਆਏ ਸੀ। ਅੱਜ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਹਾਲਾਤ 1857 ਵਜ਼ਰੋਂ ਹਨ।"³⁰ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹੁਣ ਵਾਲੇ ਤੌਰੇ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵੇ

ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਮੁਠ ਹਨ ਤੇ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਉਂਦੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਵਰਾਜ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਇਨਕਲਾਬ ਹੋ ਕੇ ਰਹੇਗਾ। ਆਪ ਨੇ ਕਨੇਡਾ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਨੇ ਅਫਸੋਸ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ ਏਨੀ ਜੁਰਅਤ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜੀ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਕੇ ਕਹਿ ਸਕੇ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਨੇਡਾ 'ਚ ਆਉਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਆਪ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ, ਸਾਊਥ ਅਫਰੀਕਾ ਤੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਉੱਥੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਕਨੇਡਾ ਵੀ ਏਹੋ ਕੁਝ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੀ ਧੱਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੀ ਪੰਦਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਤਾਰਨ ਲਈ ਉਹ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫੰਡ ਦੇਣ। ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਆਖਰ 'ਤੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹਾਲ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੁਲਮ ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਨਹੀਂ ਟੇਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ।¹¹

ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਬੜੀ ਵਾਹ ਲਾਈ ਪਰ ਕਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਛਿੱਕੇ ਟੰਗ ਕੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਗਦਰੀ ਲੀਡਰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਵਾਪਸ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਜਾ ਕੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਗ਼ਦਰ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਹਥਿਆਰ ਖਰੀਦਣ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਉਹ 17 ਜੁਲਾਈ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਗੋਵਾਲਵਰਾਂ ਸਮੇਤ ਫੜੇ ਗਏ। 23 ਜੁਲਾਈ, 1914 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਮੋੜਿਆ ਗਿਆ, ਉਦੋਂ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਬੂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹਗਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਰੱਖਣੇ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ 30 ਜੁਲਾਈ, 1914 ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਵੈਨਕੂਵਰ ਆ ਗਏ।¹² ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬਾਬੂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਨੇਡੀਅਨ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚੋਂ ਛੁੱਟ ਕੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪੰਜ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ 4 ਅਗਸਤ, 1914 ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੱਦੇ 'ਤੇ ਗ਼ਦਰੀ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹਾਲਾਂ ਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ 5 ਸਤੰਬਰ, 1914 ਨੂੰ ਬੇਲਾ ਸਿੰਘ ਜਿਆਣ ਨੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਚ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਕੇ ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਬਦਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਮੁਕੱਦਮੇ

'ਚ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਭੁਗਤਣਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਰੁਕਣਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ 21 ਅਕਤੂਬਰ, 1914 ਨੂੰ ਭਾਈ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਸੀ ਕਿ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਦਾ ਕਤਲ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਗ਼ਦਰੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੁਲਸ ਨੇ 23 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਮਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡੋਰੀ, ਹੁਸੈਨ ਰਹੀਮ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਵਾਂ ਚੰਦ ਅਤੇ ਸੋਹਣ ਲਾਲ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਕਸਾ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾ ਕੇ, ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਕਤਲ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੈਣ ਕਰਕੇ 4 ਦਸੰਬਰ, 1914 ਨੂੰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਬਰੀ ਹੋ ਗਏ।

ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਕੇਸ 'ਚੋਂ ਬਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਗ਼ਦਰੀ ਸਾਥੀ, ਭਾਈ ਬਤਨ ਸਿੰਘ ਕਾਹਰੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਵਾਂ ਚੰਦ ਵੀ ਸਨ। ਉਹ ਕੁਝ ਦਿਨ ਸਾਨਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਦੇ ਯੁਗਾਂਦਰ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਰੁਕੇ। ਸਾਨਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਤੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਫੜ ਕੇ 23 ਜਨਵਰੀ, 1915 ਨੂੰ ਉਹ ਸੰਘਾਈ ਪੁੱਜੇ। ਸੰਘਾਈ ਵਿਚ ਆਪ ਦੀ ਪਤਨੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਨੇ ਇਕ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਸੰਘਾਈ ਤੋਂ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਰਿਵਾਰ ਬਤਨ ਸਿੰਘ ਕਾਹਰੀ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਉਹ ਸੰਘਾਈ ਹੀ ਰੁਕੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਫਰੰਟ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਚੀਨ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ 'ਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ 26 ਜੂਨ, 1915 ਨੂੰ ਸੰਘਾਈ ਤੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਫੜ ਕੇ 2 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਸਵਾਤੋ ਅਤੇ 13 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਬੰਕਾਕ ਪੁੱਜ ਗਏ।¹³ ਆਪ ਦਾ ਸਿਆਮ ਆਉਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਕਨੇਡਾ-ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਆਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜੋ ਸਿਆਮ-ਬਰਮਾ ਫਰੰਟ 'ਤੇ ਗ਼ਦਰ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਬੰਕਾਕ ਪੁੱਜਣ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਉੱਥੇ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਬੇਸਮਝੀ ਨਾਲ ਇਕ ਦੁਖਦਾਈ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਬਿਨਾਂ ਕਲੋਰੋਫਾਰਮ ਸੁੰਘਾਏ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫ਼ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਆਪ ਅਜੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ਼ੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਕਿ ਹਸਪਤਾਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਹਲੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਹਰ ਪੁਲਸ ਆਪ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।¹⁴ ਪਹਿਲੀ ਅਗਸਤ, 1915 ਸਿਆਮੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਦੂਰ-ਪੂਰਬ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚੋਂ ਫੜੇ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ

ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੰਘਾਪੁਰ ਵਿਚ ਇੰਟੈਰੋਗੇਸ਼ਨ ਸੈਂਟਰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਇੰਟੈਰੋਗੇਸ਼ਨ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਉੱਪਰਲੇ ਅਫਸਰ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੇਠਲਾ ਅਮਲਾ ਫੈਲਾ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਸਾਈ ਪੁਲਸ ਦਾ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਉੱਤੇ ਬੜਾ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਕਸਾਈ ਘਰ ਵਿਚ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 6 ਮਹੀਨੇ ਇੰਟੈਰੋਗੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਉਸ ਸਿਰਫ਼ੀ ਯੋਧੇ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਨਿਸਚੇ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਸਿੰਘਾਪੁਰ 'ਚ 6 ਮਹੀਨੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਪਿਛੋਂ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਲਕੱਤੇ ਦੀ ਅਲੀਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਅਲੀਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੁਲਾਈ, 1916 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਸੈਕਿੰਡ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਲਾਹੌਰ ਕਾਂਸਪੀਰੇਸੀ ਕੇਸ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ।

'ਸੈਕਿੰਡ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਲਾਹੌਰ ਕਾਂਸਪੀਰੇਸੀ ਕੇਸ' 8 ਨਵੰਬਰ, 1916 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਸਪੈਸ਼ਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅੱਗੇ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਲਾਲਾ ਦੇਵਰਾਜ ਅਤੇ ਧਨਰਾਜ ਸ਼ਾਹ ਵਕੀਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚ ਕੁਲ 18 ਗ਼ਦਰੀ ਫਸਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ 9 ਇਕੱਲੇ ਕਨੇਡਾ ਤੋਂ ਸਨ। ਇਸ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਸਾਥੀ ਭਾਈ ਬਤਨ ਸਿੰਘ ਕਾਹਰੀ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਵਾਂ ਚੰਦ, ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਦੁਖੀ ਅਤੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਚੋਟੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਉੱਤੇ ਦੋਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਤਖ਼ਤਾ ਉਲਟਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹਿੰਸਾ 'ਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਅੱਗੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਹ 'ਪੌਕਟ ਬੁੱਕ' ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਭਾਈ ਬਤਨ ਕੋਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਵੇਲੇ ਪੁਲਸ ਦੇ ਹੱਥ ਲੱਗੀ ਸੀ।³⁶ ਇਸ 'ਪੌਕਟ ਬੁੱਕ' ਵਿਚ ਫਾਰਸੀ 'ਚ ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ:

ਚੂੰ ਕਾਰ ਅਜ਼ ਹਮਾ ਹੀਲਤੇ ਦਰਗੁਜ਼ਸ਼ਤ।

ਹਲਾਲ ਅਸਤ ਬੁਰਦਨ ਬ ਸਮਸ਼ੀਰ ਦਸਤ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਤਰੀਕੇ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਤਲਵਾਰ ਉਠਾਉਣੀ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਕਨੇਡਾ 'ਚ ਗਏ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਜਿਆਣ ਨੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁੱਧ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਹਥਿਆਰ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਉੱਥੇ ਉਹ ਅਮਰੀਕਨ ਪੁਲਸ ਵੱਲੋਂ ਪਕੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।³⁷ ਬੋਲਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਦਿਲਾਵਾ ਕਨੇਡਾ 'ਚ ਗਏ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ

ਜਿਆਣ, ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਸਹੋਤਾ ਬਾੜੀਆਂ ਕਲਾ (ਟਾਊਟ ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਦਾ ਭਰਾ) ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਆਪ ਵਿਰੁੱਧ ਗਵਾਹਾਂ ਵਜੋਂ ਭੁਗਤੇ।³⁸

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ 5 ਜਨਵਰੀ, 1917 ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ: "ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਬੜੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਜਾ ਕੇ ਗ਼ਦਰ ਮਚਾਉਣ ਲਈ ਉਕਸਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੰਦੇ ਗ਼ਦਰ ਮਚਾਉਣ ਲਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆਏ ਹਨ।"³⁹ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ: "ਦੋਸ਼ੀ ਕਨੇਡਾ ਦੀ ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਰਿੰਗ-ਲੀਡਰਾਂ 'ਚੋਂ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੋਂ ਜੁਰਮ, ਬਗ਼ਾਵਤ ਅਤੇ ਕਤਲ ਕਰਵਾਏ ਹਨ। ਉਹ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਲੀਡਰਾਂ 'ਚੋਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਹੀ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।"⁴⁰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 121 ਅਤੇ 121-ਏ ਅਧੀਨ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।⁴¹

ਫਾਂਸੀ ਵਾਲੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਦਿਨ ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੂਰੇ ਨਾਲ ਅਫ਼ੀਮ ਲਾ ਕੇ ਇਹ ਅਫਵਾਹ ਫੈਲਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਭਾਈ ਜੀ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਬੜੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, "... ਮੈਂ ਆਤਮਘਾਤ ਅਤੇ ਕਾਇਰਾਂ ਵਾਲੀ ਮੌਤ ਮਰਨ ਨੂੰ ਪਾਪ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਮੌਤ ਮਰਨ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਰਾ ਜ਼ਿੰਨਾ ਭੈ ਨਹੀਂ..."⁴² ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਉੱਪਰਲੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਇੱਕ ਵਾਰਡਰ ਤੇ ਕੁਝ ਨੰਬਰਦਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ।

ਇਹ ਜੰਗ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਬਹੁਤ ਡਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਫਸਰ ਲੋਕ ਸਰਕਾਰੀ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੌਕਾ ਦੇਖ ਕੇ ਜਦੋਂ ਠੀਕ ਸਮਝਦੇ, ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦੇ। ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਤ੍ਰੀਕ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੱਸੀ ਗਈ। 18 ਚੇਤਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਮੁਲਾਕਾਤ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਗਰੇਬ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛੋਟੀ ਬੀੜ ਤੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕੱਲ੍ਹ 17 ਚੇਤਨ ਵਾਲੇ ਦਿਨ (29 ਮਾਰਚ, 1917) ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।⁴³ ਪਤੀ ਦੇ ਫਾਂਸੀ ਲੱਗ ਜਾਣ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਬੀਬੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਉਦਾਸ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੋਈ ਪਰ ਉਹਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ

ਹੰਝੂ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿੱਤੇ।

ਕਨੇਡਾ-ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਵੇਖਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅੰਦਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰੋਂ ਗਏ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਫਾਂਸੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹਿੱਲਿਆ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ।

ਕਨੇਡਾ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਦੇ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛੋਟੀ ਬੀੜ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਲਾਈ, ਲਾਹੌਰੋਂ ਮੁੜਦੀ ਬੀਬੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਗਈ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜੇ ਟੋਪੀ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਬੀਬੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਦੀ ਭੁੱਬ ਨਿਕਲ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚੋਂ ਅੱਖਰੂ ਵਹਿ ਤੁਰੇ ਸੀ। ਉਹ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਈ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਸ ਮੌਕੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਇੰਝ ਜਾਪਿਆ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਨੀਲੇ 'ਤੇ ਅਸਵਾਰ, ਹੱਥ 'ਚ ਬਾਜ਼ ਫੜੀ, ਉਸ ਦਾ ਰਾਹ ਰੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਹੋਣ, “ਬੀਬੀ, ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚੋਂ ਕਿਉਂ ਨੱਸ ਆਈ ਏਂ?” ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ, “ਕਨੇਡਾ-ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਰਾਂ ਸੰਗ ਨਿਭਾ ਗਏ ਨੇ, ਜ਼ੁਲਮ ਨਾਲ ਲੜਦਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਗਏ ਨੇ, ਸਵਾ ਸਵਾ ਲੱਖ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਗਏ ਨੇ, ਪਰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਤੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੇ ਸਿੰਘ ਕਿੱਥੇ ਨੇ?” ਕਹਿੰਦੇ, ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਦਾਸ ਖੜ੍ਹੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਧੀਮੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋਣ, “ਮਸੰਦ ਬਣ ਗਏ ਨੇ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਰਲ ਗਏ ਨੇ।” ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਬੀਬੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਇੰਝ ਲੱਗਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਅੱਖਾਂ ਪਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਹੋਵੇ, “ਬੀਬੀ, ਹੌਸਲਾ ਰੱਖ! ਜਲਦੀ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬੱਥਰ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜਾਂਗੇ।”

-ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਪੁੰਨੀ

(ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਗ਼ਦਰੀ ਯੋਧੇ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚੋਂ)

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. ਕਿਰਤੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਅਕਤੂਬਰ 1926, ਪੰਨਾ 9.
2. Kesar Singh, *Canadian Sikhs*, P. 47.
3. “ਮਿੱਤ ਸਿੰਘ ਕਨੇਡੀਅਨ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਬਿਆਨ”, *ਅਮੀਕਾ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ*, ਪੰਨਾ 134.
4. Hugh Johnston, *Voyage of the Komagata Maru*, P. 11.
5. W.C. Hopkinson to W.W. Cory, April 15, 1909. Archives Canada, RG 7, G 21, Vol. 200, File 332, Vol. 2 (3B).
6. W.C. Hopkinson to W.W. Cory, October 30, 1909. Archives Canada, Rg 7, G 21, Vol. 200, File 332, Vol. 2(3b).

7. *Ibid.*
8. J.M. Mac Gill, Immigration, Agent, Vancouver, to W.D. Scott, Superintendent of Immigration, January 22, 1912. Archives Canada, RG 76, Vol. 384, File 536999, pt. 4.
9. ਸੰਸਾਰ, ਵਿਕਟੋਰੀਆ, ਅਕਤੂਬਰ 1912, ਪੰਨਾ 4; Waiz, *Indians Abroad*, p. 659 cited in Harish K. Puri, *Ghadar Movement: Ideology, Organisation and Strategy*, p 36.
10. W.C. Hopkinson to W.W. Cory, May 16, 1912. Archives Canada, RG 76, Vol. 385, File 536999, pt. 4.
11. *The Aryan*, Victoria, May 1912.
12. W.C. Hopkinson to W.W. Cory, December 27, 1912. Archives Canada, Rg 7, G 21, Vol. 203, File 332, Vol. 7(b).
13. Second Supplementary Lahore Conspiracy Case, Judgement, January 4, 1917, Individual case of Balwant Singh, accused no. 3.
14. Isemonger and Slattery *An Account of the Ghadr Conspiracy 1913-15*, pp. 5-6.
15. *Ibid.* p. 7.
16. Second Supplementary Lahore Conspiracy Case, Judgement, January 4, 1917, Individual case of Balwant Singh, accused no. 3.
17. Sir Michael O'Dwyer, *India as I Knew It*, p. 191.
18. *Ibid.*
19. *Ibid.*
20. Isemonger and Slattery *An Account of the Ghadr Conspiracy 1913-15*, p. 7.
21. Sir Michael O'Dwyer, *India as I Knew It*, p. 191.
22. Isemonger and Slattery *An Account of the Ghadr Conspiracy 1913-15*, pp. 7.
23. *Ibid.*
24. ਕਿਰਤੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਅਕਤੂਬਰ 1926, ਪੰਨਾ 14.
25. ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਉੱਤੇ ਖਾਨਦਾਨੀ ਸਰਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਧਨਾਢ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ 'ਚ ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਪਾਸਾਰ ਲਈ ਤਾਂ ਕਈ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਜ਼ੁਲਮ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪ੍ਰਸਤ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਲਈ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਅਹੁਦੇ ਲੈਣੇ ਤੇ ਫਾਇਦੇ ਉਠਾਉਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮਕਸਦ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਦੱਸ ਕੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਿਮਕ ਹਲਾਲ, ਫਰਮਾ ਬਰਦਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

26. Isemonger and Slattery *An Account of the Ghadr Conspiracy 1913-15*, p. 7-8.
27. Nahar Singh and Kirpal Singh (eds.), *Struggle for Free Hindustan: Ghadr Directory 1913-15* (Reprinted, New Delhi: Gobind Sadan, 1996), p. 93.
28. *Ibid.*
29. *ਕਿਰਤੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਅਕਤੂਬਰ 1926*, ਪੰਨਾ 15.
30. W.C. Hopkinson to W.W. Cory, June, 1, 1914. PRO, C. O. 42/979.
31. *Ibid.*
32. Second Supplementary Lahore Conspiracy Case, Judgement, January 4, 1917, Individual case of Balwant Singh, accused no. 3.
33. *Ibid.*
34. *ਕਿਰਤੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਅਕਤੂਬਰ 1926*, ਪੰਨਾ 45.
35. Second Supplementary Lahore Conspiracy Case, Judgement, January 4, 1917, Individual case of Balwant Singh, accused no. 3.
36. Second Supplementary Lahore Conspiracy Case, Judgement, January 4, 1917, Individual case of Balwant Singh, accused no. 3.
37. Second Supplementary Lahore Conspiracy Case, Judgement, January 4, 1917, Individual case of Balwant Singh, accused no. 3.
38. *Ibid.*
39. *Ibid.*
40. *Ibid.*
41. *Ibid.*
42. *ਕਿਰਤੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਅਕਤੂਬਰ 1926*, ਪੰਨੇ 45-46.
43. *ਉਹੀ*, ਪੰਨਾ 46.

ਜਮਾਂ
ਖਾ. ੨੧ ਦਿਨੋਂ ਸਾਹੇ ਯਾਸ ਖਰਾ ਜੁਲੀ
14-3-13 ਜਮਾਂ 525

ਖਰਚ
ਭੈਰੋਗਣਾਂ ਦਾ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨੋਂ ਜੁਲਾ ਕਰਕੇ

ਤਾਰੀਖ	ਵੇਰਵੇ	ਰਕਮ	ਕੁਲ
18-9-13	ਗਭੀਰ ਦਿਨੋਂ ਭੈਰੋਗਣਾਂ	2	70
	ਸੋਭਣ ਬੀਨਟ		20
	ਪੋਪਰ ਅਖਬਾਰ		10
	ਖੋਸਟ ਕਾਰਡ ਤਸਵੀਰਾਂ		15
	ਜਮਾਂ ਦੀ ਭੈਰੋ	1	50
	ਘਾਟੀ ਵਾਲੇ ਗਭੀਰ		35
18-9-13	ਭੈਰੋ ਦਿਨੋਂ	3	
	11 ਜਮਾਂ	2	50
18-9-13	11 ਦਿਨੋਂ ਦੀ ਭੈਰੋ	2	75
	ਅਖਬਾਰ		30
	ਸੋਭਣ ਬੀਨਟ		40
	ਜਮਾਂ ਦੀ ਭੈਰੋ	2	35
18-9-13	ਦਿਨੋਂ ਦੀ 11	2	45
	ਜਮਾਂ ਦੀ 11	2	35
	ਅਖਬਾਰ		20
18-9-13	ਭੈਰੋ ਦਿਨੋਂ	3	20
	ਗਭੀਰ ਦਿਨੋਂ ਜਮਾਂ ਤੇ ਕਰਕੇ	1	00
	ਘੋਗਾ ਦਿਨੋਂ ਕੀਤੇ ਅੰਨਟ ਗੋਲਾ		30
	ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ		50
	ਕਾਰੋਬਾਰ		55
	ਦਿਨੋਂ ਦਿਨੋਂ ਜਮਾਂ ਦਿਨੋਂ		25
	ਗਭੀਰ		25
	27-8-13		45
	ਕੁਲ		525
	ਖਰਚ		525
	ਖਰਚੇ ਸਾਹੇ ਦਿਨੋਂ	27	45
14-3-13	ਜਮਾਂ ਦੀ ਭੈਰੋ ਮਾਝੀਆਂ	2	25
	ਕਰਕੇ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨੋਂ	13	20
	ਅੰਨੇ ਸੋਭਣ ਦਾ ਖਰਚਾ		60
14-3-13	ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ ਅਖਬਾਰ	2	95
	ਦਿਨੋਂ ਦੀ ਭੈਰੋ		90
	ਸੋਭਣ ਬੀਨਟ ਤੇ ਜਮਾਂ ਤੇ		25
	ਗਭੀਰ ਦਾ ਖਰਚਾ		25
	ਅਖਬਾਰ		25

21.3.13	ગેટી બજાર રાજીયું	25
	જેટલું રાજીયું માંડે ગેટીયું	10 25
	જેટલું મેલેણતર ગઢીયું	40
	મેલેણતરે સળતરિયામણા	
	ફાળાતર ઘડીયાં રૂં	1 45
	માલખાતર	30
	સળતરિયાં મેલેણતર માલખાતર	
	રૂં	18
	જેટલું રાજીયું	60
	મેલેણતરે	25
	જેટલું રાજીયું માલખાતર	25
	જેટલું	61 93

ખર્ચ
સિદ્ધિગં રા. ગાંધી
૧૦ સિદ્ધિગં સિદ્ધિ

29.3.13	સળતરિયાં ગેટીયું માલખાતર	11
	સિદ્ધિગં રાજીયું	3
	સિદ્ધિગં રાજીયું માલખાતર	25
	મેલેણતરે માલખાતર	2
	જેટલું રૂં કે માલખાતરે માલખાતર	2
	મેલેણતરે માલખાતરે માલખાતર	2 6
	માલખાતરે માલખાતરે માલખાતર	1
	માલખાતરે માલખાતરે માલખાતર	1
	માલખાતરે માલખાતરે માલખાતર	1
	માલખાતરે માલખાતરે માલખાતર	3

30.3.13	જેટલું મેલેણતરે	10 6
	મેલેણતરે	1
31.3.13	જેટલું મેલેણતરે	1
31.3.13	માલખાતરે માલખાતરે માલખાતર	2
	મેલેણતરે માલખાતરે માલખાતર	1
	મેલેણતરે માલખાતરે માલખાતર	1 11
	મેલેણતરે માલખાતરે માલખાતર	5
	મેલેણતરે માલખાતરે માલખાતર	3 11 2

ખર્ચ

સિદ્ધિગં રા. ગાંધી ૩ ૧૧ ૨

1.4.13	સિદ્ધિગં રાજીયું	11
	જેટલું મેલેણતરે	1 3
	મેલેણતરે મેલેણતરે	2
	જેટલું મેલેણતરે	5 9 8
	મેલેણતરે મેલેણતરે	1
	મેલેણતરે મેલેણતરે	7 10
	મેલેણતરે મેલેણતરે	1
	મેલેણતરે મેલેણતરે	3
	મેલેણતરે મેલેણતરે	1
	મેલેણતરે મેલેણતરે	1
2.4.13	મેલેણતરે મેલેણતરે	3 3
	મેલેણતરે મેલેણતરે	2
	મેલેણતરે મેલેણતરે	6 4
	મેલેણતરે મેલેણતરે	6 4
	મેલેણતરે મેલેણતરે	1
	મેલેણતરે મેલેણતરે	11 0 2

ਜਥੇਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਖੁਰਦਪੁਰ

ਜਥੇਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰੀਰ ਕੋਲ ਉਸਦਾ ਪਰਿਵਾਰ